

MUZEY FONDINI SAKLASH

Xusainova Muhabbat

Namangan viloyati tarixi va madaniyati davlat muzeyi ilmiy hodimi

Barcha predmetlar jumladan muzey predmetlari xam fizik-mexanik shikastlanishga va ximik uzgarishlarga duch keladi. Bu xolat xavo va yoruglik tavsirida yuz beradi. SHuningdek biologik zararkunandalar xam muzey predmetlariga kup zarar keltiradi. Aynan shu va boshka turdagi zararlarni oldini olish maksadida muzeylarda saklash tartibi ishlab chikiladi. Saklash tartibi majmuiga issiklik-namlik rejimi, xavoni ifloslanishidan saklash, biologik, mexanik zararlardan saklash tadbirlari kiradi. Bularni xammasi Fondni saklash tizimini tashkil etadi.

Saklash tizimi va tartibi asoslarini ishlab chikishga va amalga oshirishga yunaltilgan fond ishi muzey fondini saklash deb ataladi.

Dastlab muzey predmetlari va ilmiy-kumakchi materiallarini kanday xarorat namlik me`yorlarda saklanishi zarurligini kurib chikisak. Avvalo shuni aloxida ta`kidlash kerakki, xar bir predmetni kanday xom-ashyolardan tayyorlanganligi foydalanilgan davri, saklanganlik darajasi yaxshilab urganib chikilishi zarur. Aniklangan ma`lumotlardan kelib chikib, xar predmet uchun uziga xos xarorat-namlik me`yori ishlab chikildi. Umumun olganda mutaxassislar muzey predmetlari va ilmiy-kumakchi materiallar uchun kuyidagi xarorat - namlik meyorini taklif etishadi: metallar uchun xarorat Q180 -Q200S, nisbiy namlik 50% gacha; oyna, emal va keramika buyumlari uchun xarorat Q120-Q200S va nisbiy namlik 55-65%; zeb-ziyat toshlar (kimmatbaxo va yarim kimmatbaxo toshlar xam) uchun Q150-Q180S, 50-55% nisbiy namlik; yogoch maxsulotlari uchun Q150-Q180S va 50-60%, gazlamalar uchun Q150-Q180S va 55-65%, teri, pergament, muyna maxsulotlari uchun Q160-Q180S va 50-60 %, kogozlar Q150-Q190S va 50-55%, suyak, shox, muguz va toshbaka uchun Q140-Q150S va 55-60%, musavvirlik asarlari uchun Q120-Q180S va 50-55%, ok-kora tasvirdagi fotosuratlar uchun Q120S gacha va 40-50%, rangli tasvirdagi fotosuratlar uchun Q50Sgacha va 40-50%.

Maxsulotlarni kompleks saklash uchun esa, kursatkichlar kuyidagicha: xarorat Q180 10S, nisbiy namlik 50-60%.

Zarur xarorat namlik me`yorini ushlab turish uchun konditsionerdan, agar u bulmasa, isitish moslamasi, shamollatish, namlaydigan kurilma va kuritgichlardan foydalaniladi. Konditsioner (sovutgich) dan foydalanilganda xam xarorat - namlik me`yorini doimiy nazorat kilib turish lozim. Bu jarayonda psixometr, gigrometr, termometr yoki uzi yozuvchi asboblari - gigrograf va termograflardan foydalaniladi. Asboblarning kursatkichlari sutkada 2 marta doim bir vaktida maxsus jurnalga kayd etiladi.

Kadimiy muzey predmetlariga ifloslangan changlar - tarkibida oltingurgut bulgan gaz, vodorod sul`fid, ammiak, xlor, suzib yuruvchi organik va mineral changlar, kurumlar ta`sir kiladi. Buning oldini olish uchun muzey joylashgan joyning sanoat korxonalaridan yakni yoki uzokligiga, muzey xududining tozaligiga e`tibor berish kerak.

Lekin ba`zi xollarda muzeydagi rezina buyumlar va buyoklar xam, vodorod sul`fidning manbai bulib xizmat kilishi mumkin.

Tarkibida oltingurgut bulgan gaz asosan, gazlama, teri, kogoz, musavvirlik asarlari, marmar va boshka maxsulotlar uchun xavflidir.

Xlor esa gazlamalar, kogoz, kumush, jez, marmar va boshka maxsulotlar uchun xavf xisoblanadi.

Yoruglik tizimi xam muzey predmetlariga katta ta`sir kiladi. Bu ularning kaday xom-ashyodan tayyorlanganligiga boglik buladi. Predmetlarning yoruglikka chidamlilik darajasiga karab uch guruxga bulinishi mumkin:

Yoruglik chidamlilik darajasi yukori predmetlar: metall buyumlar, rangsiz toshlar, gips, keramika, rangsiz oynalar.

Yoruglikka chidamlilik darajasi urtacha predmetlar: suyak, teri, muyna va yogoch maxsulotlar xamda musavvirlik asarlari.

Yoruglikka chidamlilik darajasi past predmetlar: fotosuratlar, kogoz, gazlamalar.

Muzey predmetlariga biologik zararkunandalar xam katta zarar keltiradi. Biologik zararkunandalarning kupayishiga kuprok xarorat - namlik me`yorining buzilishi sabab buladi. Zanburuglar, mogor bosish xolatlar kuprok zarar keltiradi. Mogor bosish xolati kuprok xarorat Q200Q250Sva nisbiy namlik 70% bulganda rivojlanadi. Uni oldini olish uchun muzey predmetlari 2% spirt aralashmasi bilan artiladi. Muzey predmetlariga turli xashoratlar xam katta xavf soladi. Ularga karshi kurashish uchun maxsus tozalash tadbirlari utkazilib turilishi shart.

Muzey predmetlarni mexanik shkastlarishi xam uchrab turadigan xodisadir. Bu xodisa kuprok mustaxkam bulmagan materiallar bilan sodir buladi. Bunday materiallar katoriga oyna, keramika, yogoch, kogoz va boshka predmetlar kiradi. Mexanik shkastlanishni oldini olish uchun kuprok saklash tizimini tugri tashkil etish zarur. Avvalo saklovchi xodim kuli predmet bilan ishlayotganda kuruk va toza, iloji bulsa kulkop kiygan bulishi zarur. Predmetni doim mustaxkam joyida tutish zarur. Masalan sopol vazani tutkichdan emas, balki tanasidan ushlab olish zarur.

Muzey fondlarini turli ekstremal` xolatlardan xam ximoya kilish zarur. Bunday xolatlarda eng kup uchraydigani yongindir. Uni oldini olish uchun barcha zaruriy tadbirlar kurulishi va ma`muriyatni doimiy nazoratida bulishi zarur. Yonginga karshi nazorat kuchayu-kunduz davom etishi va yongin chikkan xolatda muzey predmetlarini evakuatsiyasi ukuv mashgulotlarida bir necha bor urganilgan bulishi shart. Suv tarmoklari va issiklik tizimi xam doimo nazoratda bulishi kerak.

SHuningdek turli tabiiy ofatlar (suv toshkini, buron, er silkinishi) va urush paytida kuriladigan choralalar xam ishla` chikilgan bulishi shart. Muzey xodimlari birinchi navbatda kutkariladigan predmetlar ruyxatini bilishlari lizim.

Muzeyni kuriklash tizimi xam mukammal ishlab chikilgan bulishi shart. Ertula oynalari, birinchi kavat oynalari va zarur boshka joylar metall panjaralar bilan ximoyalangan bulishi kerak. SHuningdek muzeyning barcha bulimlari, oyna, devorlar kuriklash signalizatsiya tizimi bilan ta`minlangan bulishi lozim. Muzey binosi militsiya xodimlari nazoratda bulishi xam talab etiladi.

Saklovchi aslida predmetni konservatsiyalashga zarur xarorat-namlik, biologik va yoruglik saklash tizimini yaratayotgan, ta`minlanayotgan paytdayok ishga kirishadi.

Konservatsiyalash - predmetning anik saklash tizimini yaratish, uning eskirish, shuningdek faol emirilish va mogorlash jarayonini tuxtatish, xamda uning keyingi takdirini ta`minlashdi. Muzey predmetining umrini uzaytirish uning tomoshabopligini oshirish, uni dastlabki xolatiga iloji boricha yakinligini ta`minlash, kayta tiklash ishlari olib boriladi.

Kayta tiklash (restavratsiya) eskirgan, uzgarishlarga uchragan, buzilgan-predmetning tashki kurinishini tiklash, dastlabki xolatiga yukori darajada yakinlashtirishdir. Restavratsiya fakat mutaxassis-restavratorlar tomonidan amalga oshiriladi. Saklash va kayta tiklash urtasiga kat`iy chegara kuyish shart emas..

Muzey fondining saklash tizimi predmetning fizik-ximik tarkibiga, manbaning turiga, mikdoriga, predmetning ulchamiga, joylashishiga, fondning saklash joyini texnika va moslamalar bilan ta`minlanganligiga boglik. Bu jarayonda predmetlar saklanish tizimini yakinligiga karab (kanday materialdan kilinganligi, saklanish xususiyati asosida) bulimlarga bulinadi.

Arxeologik yodgorliklar aloxida bulimda saklanadi. Gazlama, muyna, teri va ulardan kilingan maxsulotlar aloxida saklash bulimiga kuyiladi. Uz navbatida ular xam mayda guruxlarga bulinadi. Gazlamalar, zardushlik buyumlari, gazlama turlari, gorizontol xolatda, ulchashga karab kogoz yoki paxtadan tayyorlangan gazlama bilan urab kutilarda shkaflarga terib kuyiladi. Yungdan, ipakdan, paxtadan xamda sintetik tolalardan tayyorlangan gazlamalar turli shkaflarga joylashtiriladi. Marvarid, oltin, kumush va boshka kimmatbaxo predmetlar gorizont kutilarda saklanadi. Bosh kiyimlari ichiga kogoz yoki paxta momigi solinib maxsus kolipda shkaflarga kuyiladi. Suyak predmetlari ashyoviy manbalar ichida kupchilikni tashkil etadi. Ular oynali shkaflarga zaruriy oralikni saklagan xolda terib kuyiladi. Sopol va oynadan tayyorlangan predmetlar aloxida shkaflarda saklanadi. Ular shkaf kavatlariga zarur oralikni saklagan xolda tushadigan ogirligining xisoblagan xolda kuyiladi. Ipsiz predmetlar, masalan, tarelka maxsus urnatgichda vertikal xolatda terilib kuyiladi. Boshka buyumlar kogoz yoki gazlama bilan uralgan xolatda gorizontol joylashtiriladi. Katta kurgazmali kurollar va xaykaltoroshlik asarlari maxsus stelaj yoki urnatgichlarda

saklanadi. Numizmatik manbalar - tangalar, ordenlar, nishonlar, medallar, jetonlar xam shkaflarda maxsus kutichalarda saklanadi. Ularni kattik kogozdan kilingan jildlarda vertikal xolatda saklash mumkin. Kurollar tagliklarda, stelajlarda va shkaflarda saklanadi.

Tasviriy manbalar-musavvirlik asarlari, fotosuratlar, kartalar aloxida bulimda saklanadi. Fondni saklash joyi bir necha talablarga javob bera olishi kerak:

Birinchi, saklash joyi predmetni yukori darajada, sifatli saklash uchun yarakli bulgan xom-ashyolardan tayyorlangan moslamalar bilan tayyorlangan bulishi kerak. Ular buyumni joylashtirishga, joyni almashtirish, tozalash va boshka zaruriy xizmatlar uchun kulay bulmogi kerak.

Ikkinchi, saklanish joyi xududidan iloji boricha tejamli foydalanish buning uchun fakat zaruriy, moslashtirilgan mebellardan foydalanish kerak.

Uchinchi, moslamalar predmetni joylashtirishga kulay xamda uni biologik, yoruglik zararlaridan ximoya kilishga moslangan bulishi shart.

Muzey predmetlarini kurgazmalar paytida xam ximoya kilish muxim xisoblanadi. Kurgazma tayyorlanayotgan joyning mikroiklimi, yoruglik xolati zaruriy me`yorlarda bulishi talab etiladi. Jixozlash va montaj kilishda muzey predmetlarini mexanik va ximik zararlanishdan saklash muxim axamiyat kasb etadi. Kurgazmalarga kelayotganlar sonini xisobga olib, shundan kelib chikkan xolda xavoni almashtirib, tozalab turish zarur buladi. Ular predmetni kurgazmada kancha vakt turishi mumkinligini belgilab beradi. Albatta, bunda predmetning xolati, kanday xom-ashyodan tayyorlanganligi va kurgazma tashkil etilayotgan joyni mikroiklimi xisobga olinadi. SHuningdek kurgazma tashkil etilgan joyda kuriklash tizimi tashkil etilish va signalizatsiya tizimi bilan ta`minlanish zarur.

Kurgazmalarga muzey fondining katta kismi yigiladi. Lekin, saklanayotgan kolleksiyalarni tomosha kilishga tashrif buyurayotganlarni mikdorini kupaytirish muxim masala bulib kolaveradi. Bu masalani xal etish uchun uzaro boglik kator muammolar echimini topish kerak. Ular asosan muzey predmetlarini mikdori va tarkibini kupaytirish, muzey predmetlarini namoyish etishni tashkiliy jixatlarini yaxshilash bilan boglik. Lekin bu muzey predmetlarini kuprok ochik namoyish etishni talab etadi va ularni ochik saklash tizimini yaratish muammosini xal etish lozim buladi. Bunday tizimni yaratish uchun eng yangi muzey texnikasi talab etiladi. Namoyish etilaetgan muzey predmetlari uchun asosiy xavf yoruglikning kupligi xisoblanadi. Ayniksa, kurgina tasviriy va yozma xamda ba`zi bir ashyoviy manbalar uchun bu xavf xalokatlidir. SHuning uchun kurgazmalarda asosan tashki muxitdan kam ta`sirlanadigan ba`zi bir metall, sopol, rangsiz oyna kabi predmetlarni namoyish etish ma`kul.

Muzey predmetlarini bir joydan ikkinchi joyga tashilayotganda, ximoyaviy vositalar bilan uralayotganda xam kup shikastlanadi. SHuning uchun bu ishni amalga

o'shinishda maxsus restavratolar kengashi yoki komissiyasi ishlab chikkan tavsiyalardan foydalanish lozim. Muzei predmetlarini ximiyaviy vositalar bilan urash mexanik shikastlanishdan, namlik va xaroratning keskin uzgarishidan chang va boshka tashki ta'sirlardan saklaydi. Lekin, bu ishni nixoyatda extiyotkorlik talab etiladi. Ulchami katta buladigan asheviy manbalar kogoz, paxta va shu kabi narsalar bilan urab chikiladi. Ular kutiga joylashtirilganda bush kolgan joylar ximoyalovchi vositalar bilan tuldiriladi. Suyak, oyna shunga uxshash kichik nozik predmetlar avval kogoz kutilar (koropka)ga joylashtiriladi, sungra kutilarga solinadi. Numizmatik manbalar esa paxta bilan uralgan xolda xat jildlarga joylashtiriladi. Suratlarini joylashtirishning eng makbul yuli ular uchun maxsus ramka-kasetalar tayerlashdir. Xar-bir tayyorlab bulingan kuti koliplash akti bilan tasdiklanadi. U koliplovchi, restavrador va boshka mas'ul shaxslar imzosi bilan tasdiklanadi. Muzei predmetlarini tashishda fakat avtofurgonlardan foydalanish mumkin. Avtofurgon ichiga joylashtirilgan kutilarni iloji boricha xarakatsizlantirish choralari kuruladi. Agar xavo sovuk va nam yoki issik bulsa sharoitga karab maxsus ximoyalash tadbirlari utkaziladi.

Adabiyotlar:

1. Vopros o' soverhenstvovaniya muzeyno'x ekspozitsiy. M., 1981.
2. Moziydan sado jurnali.
3. Muzevedeniye. Muzei istoricheskogo profilya. M., 1988
4. Nauchno-ekspozitsionnaya rabota muzeya. M., 1973.
5. Xudojestvennoye oformleniye muzeyev. M., 1982